

Опис досвіду роботи
Іченко Тетяни Володимирівни,

вчителя географії
Тужівського ліцею Ічнянської міської ради

з теми
«Компетентністний підхід як
провідна стратегія навчання
учнів на уроках географії»

Освіта – вища Чернігівський державний
педагогічний інститут ім. Т. Шевченка

Кваліфікаційна категорія – спеціаліст вищої
кваліфікаційної категорії, «старший вчитель»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
ОСНОВНА АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА.....	8
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	13
БІБЛОГРАФІЯ.....	15
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність і практична значущість досвіду. Компетентнісний підхід є одним із найважливіших концептуальних принципів, який визначає суть сучасного оновлення змісту освіти і має орієнтацію на здобутки учня. Він закладений в Навчальну програму, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698, розроблену на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) [5] з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

На підставі компетентнісного підходу знання мають стати не багажем «про всяк випадок», а ключем до розв'язання проблем, забезпечення успішної самореалізації у соціумі, облаштування особистого життя. Сьогодні неможливо навчити дитину всього, значно важливіше сформувати в неї потребу в неперервній освіті. Тому зміст навчального матеріалу з географії визначено з огляду на корисність та потрібність його за межами школи. Метою базової загальної середньої освіти є розвиток та соціалізація учня, формування його національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів. Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи полягає у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання. Варто також урахувувати те, що для успішної реальної діяльності сьогодні недостатньо знань і умінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, жити й працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків. [1]

Тому особливо актуальною є тема, над якою я працюю *«Компетентнісний підхід як провідна стратегія навчання учнів на уроках географії»*.

Мета досвіду. Створення в освітньому середовищі умов для:

1. Перетворення педагога на наставника, координатора, партнера та зміна характеру взаємовідносин учитель - учень. Завдання вчителя на уроці - супровід дітей в їх самостійному пошуку знань.

2. Створення розвивального середовища, що забезпечує умови для формування ключових компетентностей та дозволяє істотно підвищити мотивацію дітей:

- створення умов для набуття досвіду;
- включення здобувачів освіти в реалізацію будь-якої діяльності - дослідження, проєктування;
- розвиток самостійності і відповідальності учня за результати своєї діяльності;
- організація групової роботи.

3. Зміна організаційних форм навчальної діяльності.

4. У виборі технологій, форм і методів, переважними повинні бути ті, які орієнтовані на самостійність учня. Здобувачі освіти навчаються представляти результати праці у вигляді: аналізу тексту, узагальнення інформації у вигляді таблиць, схем, опорних конспектів, обговорення, виступи (презентації).

Отже, *провідна ідея мого досвіду* полягає у виробленні та використанні певної сукупності інноваційних та традиційних технологій навчання на уроках географії, що сприяють розвитку творчих здібностей, інтересів, умінь, креативного потенціалу на основі розвитку ключових та предметних компетентностей сучасних школярів

За інноваційним потенціалом досвід носить комбінаторний характер, оскільки передбачає конструктивні поєднання, інтеграцію сучасних педагогічних технологій та методик, спрямованих на формування компетентностей, розвиток особистісних якостей учнів. Це дозволяє вчителю самому творчо інтерпретувати різні підходи до організації освітнього процесу.

ОСНОВНА АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА

Існуючі підходи дослідження теми досвіду. Загальнопедагогічні проблеми формування компетентностей школярів відображені в працях педагогів: А.В.Хуторського, С. М. Бондар, О.І.Пометун, О.Я.Савченка, І. М. Родигіної та інших [8, 9]. Різні аспекти проблеми розвитку творчих здібностей школярів знайшли своє відображення в працях психологів: Р.О. Воробйової, Л.С.Виготського, Я.Г.С.Костюка [4]; методистів-географів: В.П.Корнєєва, О. М. Топузова, С.Г.Коберніка, І. Е. Душиної, О. Овчарук [7, 6]; педагогів: В.О.Сухомлинського, Ш.О.Амонашвілі.

Вирішення проблеми досвіду. Презентованість даної теми в наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних педагогів свідчить про те, що формування ключових та предметних компетентностей є освітянською реальією. Однак, гострою залишається проблема застосування компетентнісного підходу в освітньому процесі, визначення організаційних основ його впровадження. Я намагаюся вирішити цю проблему, плануючи свою роботу, втілюючи свій досвід в життя на уроках географії в позаурочній діяльності.

Технологія досвіду. В роботі з формування ключових компетентностей необхідно дотримуватись наступних правил:

1. Не нав'язувати навчальних цілей "зверху". Спільна робота з дитиною по виробленню цілей і завдань може виявитися значно ефективніше.
2. Навчальні завдання мають відповідати віковим обмеженням та мати рівень оптимальної складності, сприяти прояву творчості і компетентності дитини.
3. Давати дитині право вибору навчального завдання, не обмежуючи при цьому його волі.
4. Підбирати навчальні завдання з елементом новизни і непередбачуваності, що сприяє формуванню внутрішнього інтересу в процесі їх виконання.
5. Неприпустиме покарання за неправильне рішення навчального завдання, яке завжди викликає негативні емоції і не покращує ставлення дитини до навчальної діяльності.

Отож, підготовка до уроку розпочинається з формулювання його цілей та завдань, які пов'язані з очікуваними результатами навчально-пізнавальної діяльності учнів, визначеними навчальною програмою.

<i>Тема уроку</i>	<i>Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учня/учениці</i>	<i>Наскрізнi змістові лінії</i>	<i>Цілі та завдання уроку</i>
Об'єкт вивчення економічної географії. Взаємодія господарства і природи в географічному середовищі. Економічна географія в системі географічних наук. Значення знань з економічної географії.	Знаний компонент: називає об'єкт вивчення економічної географії; розуміє зміст поняття «географічне середовище»; наводить приклади зв'язків економічної географії з іншими науками; пояснює актуальність і необхідність вивчення економічної географії; формує обґрунтовану думку щодо ролі економічної географії у розв'язанні багатьох суспільних проблем. Діяльнісний компонент: визначає роль економічної географії в системі географічних наук. Ціннісний компонент: висловлює бачення застосування знань з економічної географії у повсякденному житті.	Громадянська відповідальність Наводить власні приклади бачення застосування знань з економічної географії у повсякденному житті. Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює роль географічної науки у професійній орієнтації та виборі виду діяльності.	Формувати здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок; (уміння навчатися впродовж життя); вміння застосовувати науковий метод, робити висновки (компетентності в природничих науках) Розвивати вміння висловлювати думки, почуття, факти та погляди (комунікативна компетентність) Виховувати вміння долати труднощі, працювати в групі (соціальна і громадянська компетентність); зацікавленість предметом, прагнення здобути нові знання (уміння навчатися впродовж життя).

Ключові компетентності формуються через використання методів, прийомів, організаційних форм. У своїй роботі розкрию ті, які підтверджують свою найбільшу ефективність.

1. Використання компетентнісно орієнтованих завдань (КОЗ)

Застосування компетентнісно орієнтованих завдань на уроці дозволяє вчителю вирішити одночасно кілька завдань:

- оцінити рівень розвитку предметних знань і умінь;

- оцінити рівень розвитку загальнонавчальних умінь і навичок (інтелектуальних, пізнавальних, культуру писемного та усного мовлення і под.);
- оцінити здатність самостійно здобувати знання і вибирати способи діяльності, необхідні для досягнення поставленої мети в завданні;
- формувати пізнавальний інтерес до предмета через розвиток дослідницької компетенції.

Компетентнісно орієнтоване завдання має наступну структуру:

- стимул,
- постановка завдань,
- джерело інформації,
- бланк для виконання завдання (якщо воно має на увазі структуровану відповідь),
- інструмент перевірки.

Слід відзначити, що завдання ЗНО з географії мають компетентнісно орієнтований характер, вимагають від учнів уміння застосовувати знання, прогнозувати, порівнювати. Тому успішна і цілеспрямована робота на уроках географії над КОЗ – є, безперечно, запорукою успішного проходження ЗНО. Володіючи теоретичними і практичними знаннями з географії, в майбутньому дорослому житті вони можуть успішно протистояти виникненню цілого ряду екологічних і економічних проблем і зможуть пропонувати конструктивні шляхи рішення цих проблем. **Додаток 1.**

2. Проблемний метод

Коли вчитель застосовує проблемний метод, то завдання мають нести інформаційно – пізнавальну суперечність між відомим і пошуком, містити пізнавальну новизну, концентрувати увагу. Прикладом таких завдань можуть бути наступні:

1. Відомо, що перша подорож Христофора Колумба до Нового світу тривала 33 дні, а час другої скоротився до 20 днів. Як мореплавець зумів досягти такого результату?

2. Уявіть, що ви капітан пасажирського судна, яке перетинає Атлантику, рухаючись від Європи до Америки. Які види небезпеки, як капітан ви повинні передбачити?

3. Уроки за STEM-методикою

Абревіатура STEM утворюється від слів Science (Наука), Technology (Технології), Engineering (Інженерія) та Mathematics (Математика)

За STEM-методикою структура уроку повинна включати основні предметні знання + узагальнені (наскрізні) поняття + наукові і інженерні навички.

За STEM-методикою в центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Логічно, що за таких умов на перший план виходить не володіння теорією, а вміння використовувати свої знання на практиці. І уроки стають практичними заняттями, які демонструють можливості застосування теоретичних знань у конкретних ситуаціях.

Групова робота, що часто застосовується у такого роду проектах, привчить висловлювати власну думку, відстоювати її, співпрацювати з однокласниками, сприймати і розуміти точку зору іншої людини. Застосування STEM на уроці навчить дітей сприймати завдання, формулювати дослідницьку гіпотезу, застосовувати оригінальні способи пізнання, розвиватиме аналітичне і критичне мислення.

Як застосувати STEM у навчальному процесі? Проводити різноманітні дослідження.

Що для цього потрібно? Набір інструментів найпростіший – лінійка, трикутник, транспортир. Дослідження фрагменту топографічної карти с. Гужівки проведено під час виконання практичної роботи 1. Розв'язування задач з використанням різних видів масштабу, визначення відстаней, напрямків та абсолютних відносних висот на топографічному плані (6 клас) **Додаток 2.**

4. Географічні ігри

Ігри на уроках географії – улюблений вид навчальної діяльності учнів. Великої популярності набувають квести через їх змагальний командний дух, прагнення до результату, пошук вирішення завдань часто в екстремальній ситуації. Урок у 7

класі з теми «Антарктида. Курс виживання», розроблений у формі квесту.

Додаток 3

Вибрані для проведення квесту завдання сприяють розвитку ключових та предметних компетентностей, а саме:

Завдання маршрутного листа	Яка компетентність формується?
1. Накресліть на контурній карті схему маршруту з України (м. Одеса) до Антарктиди (станція ак. Вернадський)	Математична компетентність Компетентність у природничих науках і технологіях
2. Визначте відстань в кілометрах.	Математична компетентність
3. За який час ваша експедиція досягне материка Антарктида, якщо середня швидкість морського судна 25 миль за годину.	Математична компетентність Компетентність у природничих науках і технологіях
4. Яку пору року виберете для початку подорожі і чому?	Компетентність у природничих науках і технологіях
5. Що необхідно взяти з собою в подорож? (їжа, одяг, обладнання, засоби пересування тощо).	Уміння вчитися впродовж життя Ініціативність і підприємливість Екологічна грамотність і здорове життя
6. Опишіть один день вашого перебування в Антарктиді.	Спілкування державною мовою Компетентність у природничих науках і технологіях Обізнаність та самовираження у сфері культури
7. У вас надзвичайна ситуація: (по одній ситуації для кожної команди)	Компетентність у природничих науках і технологіях Уміння вчитися впродовж життя Соціальна та громадянська компетентності
- Вичерпались запаси прісної води;	
- З ладу вийшов електродвигун.	
8. Повідомте про своє місце перебування	Спілкування іноземними

(визначте географічні координати станції ак. Вернадський) та проблему, яка виникла на станції англійським колегам із станції .... Запишіть своє повідомлення англійською мовою.	мовами Компетентність у природничих науках і технологіях Ініціативність і підприємливість Соціальна та громадянська компетентності
9. Через який час ви можете розраховувати на допомогу, якщо швидкість снігохода складає близько 50 км за год.	Математична компетентність
10.Складіть сенкан «Антарктида».	Спілкування державною мовою Обізнаність та самовираження у сфері культури

Пропоную учням навчальні ігри: «Вірю – не вірю», «Третій зайвий», «Лови помилку», «Географічна естафета», «Географічна мозаїка», «Підбери пару», «Показуха», «Корзина рекордів», Для кращого розуміння природних процесів та засвоєння нових термінів я пропоную такі інтерактивні вправи: «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Асоціації», «Аукціон», «Криголам», «Незакінчені речення», «Дискусія». Під час вивчення нового матеріалу вдаюся до роботи у парах та групах.

Для зацікавлення учнів на уроці використовую прийоми: «Дивуй», «Відстрочена розгадка», «Фантастичний додаток», «Проблемне запитання

5. Оцінювання здобувачів освіти

Важливість оцінювального супроводу поступу учня для розвитку ключових та предметних компетентностей вважаю висвітленою у фаховій літературі недостатнім. Рівень сформованості компетентностей учня/учениці має бути оцінений. Оцінювання результатів навчання учнів має бути зорієнтованим на сформовані ключові компетентності та наскрізні вміння згідно з вимогами Держстандарту. Основними видами оцінювання є поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання.

Поточне та підсумкове оцінювання здійснюють із застосуванням основних форм та способів:

- усної (індивідуальне, групове та фронтальне опитування);

- письмової, зокрема графічної (діагностичні, самостійні та контрольні роботи, тестування, організації роботи з текстами, діаграмами, таблицями, графіками, схемами, контурними картами тощо);
- цифрової (тестування в електронному форматі);
- практичної (виконання різних видів експериментальних досліджень та навчальних проєктів, виготовлення виробів, роботи з географічними об'єктами, речовинами тощо).

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінювання роботи учнів є не так обсяг навчального матеріалу, що залишився в пам'яті, як уміння його аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання. [1]

Оцінювання освітнього поступу неможливе без самооцінювання результатів та власне ходу роботи на уроці здобувачами освіти.

Неупереджене оцінювання передбачає наявність системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, доброчесне оцінювання. Розроблено критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з географії, які базуються на загальних критеріях оцінювання [2,3] *Додаток 4.*

Одним із завдань практичного спрямування є робота з контурними картами. Щодо означеного виду роботи теж мають бути чіткі орієнтири для оцінювання. *Додаток 5.*

Для забезпечення зворотнього зв'язку найкраще підходить інструментарій формувального оцінювання. Найчастіше використовую: Аналіз портфолію, Відповідь хором, Газетний заголовок. Доповни думку, Записні книжки учнів, Збір ідей, Концептуальна карта, Найзаплутаніший (або найясніший) момент, Підказка за аналогією, Підсумок А-Б-В, Підсумок одним словом, Подумай – запиши – обговори в парі – поділися, Пригадай – підсумуй – запитай – пов'яжи за 2 хвилини (ППЗП2), Рішення-рішення, Самооцінювання, Семінар за Сократом.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отже, в процесі своєї науково-методичної та навчально-дослідницької роботи я переконалася, що лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, особистісно-орієнтованого, тренінгового, проєктного, ігрового навчання дає змогу розвивати здібності і таланти особистості, а значить, – і формувати компетентності. Реалізація ідей мого досвіду відкрила можливості для реалізації потреб особистості в розвитку творчого потенціалу, стимулювала учнів до участі у Всеукраїнських олімпіадах з географії, де учні постійно займають призові місця.

Матеріали мого досвіду презентувалися на засіданнях творчої групи, методичного об'єднання учителів природничо-математичного циклу Гужівського ліцею.

Результати впровадження досвіду. За час впровадження мого досвіду учні підвищили рівень знань із географії, зацікавилися поглибленим вивченням предмета, успішно складали ДПА та ЗНО з географії.

Рекомендацій при використанні компетентнісного підходу:

1. Головним є не предмет, якому ви навчаєте, а особистість, яку ви формуєте. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.
2. На виховання активності не шкодуйте ні часу, ні зусиль. Сьогоднішній активний учень - завтрашній активний член суспільства.
3. Допмагайте учням опанувати найбільш продуктивні методи навчально-пізнавальної діяльності, навчайте їх вчитися.
4. Необхідно частіше використовувати питання "чому?", щоб навчити мислити критично: розуміння причинно-наслідкових зв'язків є обов'язковою умовою розвивального навчання.
5. Пам'ятайте, що знає не той, хто переказує, а той, хто використовує на практиці.
6. Привчайте учнів думати і діяти самостійно.

7. Творче мислення розвивайте всебічним аналізом проблем; пізнавальні завдання вирішуйте кількома способами, частіше практикуйте творчі завдання.
8. Необхідно частіше показувати учням перспективи їх навчання.
9. Використовуйте схеми, плани, щоб забезпечити засвоєння системи знань.
10. В процесі навчання обов'язково враховуйте індивідуальні особливості кожного учня, об'єднуйте в диференційовані підгрупи учнів з однаковим рівнем знань.
11. Вивчайте і враховуйте життєвий досвід учнів, їх інтереси, особливості розвитку.
12. Заохочуйте дослідницьку роботу учнів. Знайдіть можливість ознайомити їх з технікою експериментальної роботи, алгоритмами вирішення завдань, обробкою першоджерел і довідкових матеріалів.
13. Навчайте так, щоб учень розумів, що знання є для нього життєвою необхідністю.
14. Пояснюйте учням, що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації життєвих планів

Я впевнена, що саме компетентнісний підхід до навчання є орієнтиром та пріоритетним напрямком розвитку сучасної географічної освіти та дієвим засобом покращення її якості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти 2022 - Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698) ГЕОГРАФІЯ 6 – 9 класи
2. Наказ МОН України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13/conv#n83>
3. Наказ МОН України від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11#Text>
4. Воробйова Р. Розвиток творчої особистості учня на уроках географії // Географія і основи економіки в школі. – 2004. – №2 – с. 7 – 9.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (скорочений варіант): освітня галузь «Природознавство» // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 4. – С. 2 – 4.
6. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. /за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. 319 с.
7. Овчарук О. Компетентності як ключові основи змісту освіти. // Статегічні реформи освіти в Україні. – К.: К. І. С., 2003.
8. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. // Рідна школа. – 2005. – №1.
9. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / Настільна книга педагога / Упоряд.: Андрєєва В.М., Григораш В.В. – Харків: Вид. група «Основа», 2006. – с.201 – 228.

